

3. LICENTIAATSVERHANDELINGEN

1. DE B.W.P.-FEDERATIE BRUGGE 1919-1940

De geschiedenis van de socialistische arbeidersbeweging in het arrondissement Brugge is een bijna onbetreden terrein.

Er waren tot nu toe slechts 2 wetenschappelijke studies :

- VAN EENOO (R.) , Een bijdrage tot de geschiedenis der arbeidersbeweging te Brugge , Leuven, Nauwelaerts, 1959

- SCHOLL (S.H.) , De geschiedenis van de arbeidersbeweging in West-Vlaanderen 1875-1914 , Brussel, Arbeidspers, 1953.

Deze twee werken behandelen echter de periode tot vóór W.O.I. De geschiedenis van het socialisme te Brugge na W.O.I. was nog een braakliggend terrein.

Geraadpleegde bronnen

Het archief van de fed. Brugge vóór W.O.II. kwam tijdens W.O.II in een brand om. Op een rijke bronnenverzameling (zoals verslagboeken, briefwisseling) hoefden we alvast niet te rekenen. Toch was onze zoektocht naar bronnen niet geheel teleurstellend.

1) Soc. weekblad Werkerswelzijn (Het Vlaamsch Weekblad)
Een belangrijke bron was het weekblad dat de BWP-federatie Brugge uitgaf. Met de uitgave van dit weekblad werd gestart in 1901 en kreeg het de naam Werkerswelzijn (naar de naam van de Brugse koöperatieve S.M. Werkerswelzijn).

In 1904 werd het drukken ervan reeds stopgezet, maar het verscheen in 1911 opnieuw. Van dan af verscheen Werkerswelzijn, buiten de periode 1914-1918, zonder onderbreking tot eind 1931.

Vanaf 01.II.1932 kwam de federatie Brugge met een nieuw weekblad voor de dag : Het Vlaamsch Weekblad (dat nu nog steeds wekelijks verschijnt).

De jaargangen van het Werkerswelzijn / Het Vlaamsch Weekblad vóór WO II zijn enkel bewaard op de huidige redactie van het Vlaams Weekblad. Alhoewel de jaargangen aldaar uitstekend bewaard worden, is de collectie niet meer volledig. Volgende jaargangen ontbreken : 1901-1904; 1929-1931; 1936-1938 en 1940.

2) Bij particuliere personen hebben we nog enkele belangrijke documenten teruggevonden.

- bij de heer Robert Legrand :

- het ledenboek van de Bond Moyson Brugge vanaf haar oprichting in 1892 tot en met 1920.

De leden werden er alfabetisch en chronologisch opgeschreven. Naast een lidmaatschapsnummer werd ook nog de geboortedatum en het beroep vermeld. Een pikant detail : de heer R. Legrand had dit ledenboek gevonden in de vuilnisbak vóór het lokaal van de Bond Moyson.

- verslag over de Bond Moyson Brugge , 31.X.1937

- Provinciale Federatie van Socialistische Mutualiteiten van West-Vlaanderen - zedelijk en financieel bilan 1938.

- bij de heer Omer Hellemans

- verslagboek Verbroedering - Bond Moyson van Knokke
24.V.30 - 12.5.31

- foto's : de heer O. Hellemans heeft een rijke verzameling van oude foto's in z'n bezit, waaronder bv.:

- foto van het bestuur van de Bond Moyson Brugge
(± 1922)

- groepsfoto van de SJW (± 1924)

- groepsfoto van de Brugse socialistische turnkring.

- daarnaast ook enkele fraaie met de hand gekleurde foto's van 1 of enkele turner(s) uitgedost in hun uniform.

- groepsfoto van enkele vooraanstaande Brugse socialisten
(± 1919)

3) Archief Achiel van Acker.

Het grootste deel van dit archief is na zijn dood gestort in het Algemeen Rijksarchief te Brussel. Ondanks de verkregen toestemming van zijn zoon (burgemeester Fr. Van Acker) kregen we van het A.R. geen toelating daar het nog steeds niet geklasseerd was.

4) Kongresverslagen van de BWP, Syndicale kommissie, soc. vakbonden, soc. mutualiteit en het Belgische koöperatief Verbond. Deze verslagen, geraadpleegd in het AMSAB, leverden interessant materiaal op. Zo bv. kon men in de Verslagen voorgelegd aan het Jaarlijks BWP-Kongres -tot 1932- steeds een jaarverslag terugvinden over elke federatie van de hand van de federatiesecretaris. Mits de gepaste bronnenkritiek waren deze gegevens waardevol.

5) Het fonds Febecoop (gestort in AMSAB)

Voor de geschiedenis van de koöperatieve beweging in het Arr. Brugge was dit een onmisbare bron. Dit fonds bevatte o.m. de Jaarbalansen en de Winst- en Verliesrekeningen van SM Werkerswelzijn van Brugge en SM Ontwaking van Torhout; 2 uitgaande brieven SM Werkerswelzijn aan het Belgisch Koöperatief Verbond (B.K.V.) van 19.XI.24 en 24.III.26, een vragenlijst van het BKV door SM Werkerswelzijn ingevuld op 31.VIII.24,... Het voornaamste gedeelte van dit fonds bestond evenwel uit rapporten opgesteld door een afgevaardigde van het BKV na elk bezoek aan SM Werkerswelzijn of aan SM Ontwaking. In het totaal vonden we 18 zulke rapporten (12 over SM Werkerswelzijn en 6 over SM Ontwaking). Het vroegste rapport dateerde van 19.V.28 het laatste van 2.IV.35. In deze rapporten besprak de afgevaardigde naast de boekhouding ook de huidige toestand van de koöperatieve. Deze bron was dus in die zin uniek dat het ons toeliet de koöperatieve beweging te Brugge tot binnen in te doorgronden.

6) Bijlagen Belgisch Staatsblad - Handelsvennootschappen 1919-1940. Deze bron verschafte ons inlichtingen over de oprichting en liquidering van koöperatieven, alsook wie er in de beheerraad zetelde en welke de statuten waren van de Koöperatieven.

7) Politiearchief gestort in het Stadsarchief.

In dit fonds raadpleegden we de Politietoelatingen. Dit bevatte de aanvragen van organisaties en politieke groeperingen aan het stadsbestuur tot het inrichten van openbare activiteiten (zoals optochten, betogingen,...)

Deze bron werd geraadpleegd om het euvel van de ontbrekende jaargangen van het Brugs Socialistisch weekblad enigszins op te vangen.

Deze bron was echter onvolledig. Sommige socialistische openbare activiteiten die vermeld werden in de krant vonden we in de politietoelatingen niet terug. Daarbij hadden we slechts de toelating gekregen de Politietoelatingen tot het jaar 1933 in te kijken.

8) Interviews

Omdat interviews veel kunnen weergeven over de tijdsgeschiedenis maar ook soms nieuwe gegevens en een nieuwe kijk op de zaak kunnen meebrengen hebben we een vijftal interviews afgenomen.

- a. Robert Legrand : actief in het bestuur van de AJC-Brugge.
- b. Louis Legrand : actief als lid bij de turners en de AJC.
Beiden waren broers van Eduard Legrand, die zeer actief was in de Brugse socialistische arbeidersbeweging tijdens het interbellum.
- c. Marcel Stevens : één der stichters van de SJW-Brugge in 1924.
- d. August De Clerck: vóór WO I aanhanger van priester Fonteyne, na WO I toegetreden tot de BWP. In 1930 op verzoek van Achiel Van Acker naar Blankenberge gegaan om de afdeling in rechte banen te leiden. Na WO II werd hij federatie-secretaris. Deze persoon, die reeds 92 jaar is, sprak zeer verwarrend en herhaalde veel.
- e. Hugo Vrielynck : hoofdredacteur van het Vlaamsch Weekblad en bestuurder van de socialistische drukkerij SM Eendracht van 1936 tot 1940. Tijdens het interview herinnerde hij zich moeilijk de periode van vóór WO II en stelde voor om op basis van enkele overgebleven aantekeningen zijn herinneringen neer te schrijven. De tekst (4 p.) die handelt over het Vlaamsch Weekblad en de drukkerij is zeer interessant

(Alle interviews en neergeschreven herinneringen zijn in mijn bezit)

De B.W.P.-federatie Brugge 1919-1940.

Korte voorgeschiedenis :

- + 1877 : een kern van socialisten werd gevormd die regelmatig bijeenkwam.
- 15/4/1888 : inwerkingtreding van hun koöperatieve bakkerij Werkerswelzijn (op 4/5/92 kreeg ze een wettelijke grondslag).
- 1892 : oprichting van de Bond Moyson te Brugge.
- 1896 : de socialistische metaalarbeiders verenigden zich.
- 1908 : oprichting soc. bouwwerkersbond.
- 1910 : oprichting soc. dokwerkersbond.

Het socialisme vond in Brugge voor W.O.I. geen goede voedingsbodem. De oorzaken waren drieërlei :

1. de afwezigheid van zware nijverheid en ontwikkelde industrie.
2. Brugge was een conservatief-katholieke vesting waar men overtuigd was dat openbare weldadigheid en paternalisme meer dan voldoende waren voor het arbeidersprobleem. De helft van de bevolking leefde van de liefdadigheid, het monopolie van de geestelijkheid.
3. evenmin was er te Brugge een voedingsbodem van sociaal-radicalen ideeën in intellectuele kringen en in het hooggeschoolde arbeidersmilieu zoals bv. te Gent.

Brugge gaf dus geen mogelijkheden zoals aan een Anseele en een Van Beveren te Gent. Het was integendeel van Gent uit dat Brugge moest benaderd worden.

Dit laatste gebeurde in de vorm van persoonlijke tussenkomsten van Anseele wanneer er in de Brugse afdeling moeilijkheden waren in de aanwezigheid van Gentse sprekers op meetings ingericht door de Brugse socialist.

1919 - 1940.

De ontberingen die de 'kleine man' tijdens W.O.I. getekend hadden en de sociale en politieke verbeteringen kort na W.O.I. verwezenlijkt door de B.W.P. als regeringspartij,

maakten dat de B.W.P. in de lift zat.

Dit was ook zo te Brugge. In alle geledingen van de Brugse B.W.P. sloten de arbeiders zich massaal aan. Op basis van de betaalde ledenbijdrage telde de fed. Brugge in 1913 2.181 leden.

Na W.O.I. in 1919 verdubbelde dit aantal reeds tot 4.555 leden. Die massale aaneensluiting liep nog door tot 1921 : de fed. Brugge bereikte toen een absoluut hoogtepunt met 7.909 leden. (Dit was in vergelijking met 1913 een stijging van 262 %). Na '21 daalde het ledenaantal ietwat om dan vanaf 1925 terug gestadig op te klimmen naar de 7.500 leden.

De fed. Brugge breidde zich uit maar ontwikkelde zich niet tot een hele sterke federatie zoals Gent, Antwerpen,... Dit was enigszins vanzelfsprekend door de slechte voedingsbodem die Brugge had voor de inplanting van het socialisme.

In West-Vlaanderen kwam de fed. Brugge steeds qua sterkte en ledental op de tweede plaats na de fed. Kortrijk. Met 'rode burchten' in o.m. Menen en Moeskroen stak Kortrijk soms met kop en schouder boven Brugge uit.

In het arr. Brugge konden we een onderscheid maken tussen een viertal gebieden :

- Groot-Brugge : Brugge met z'n randgemeenten waarvan vnl. Assebroek en St.-Andries sterke afdelingen waren.
- de kuststreek : in die streek situeerden zich 6 afdelingen (Blankenberge, Heist, Knokke, Lissewege, Dudzele en Uitkerke).
- Torhout
- Oostkamp

Brugge had enkel in de kuststreek wat moeilijkheden om de afdelingen op het rechte pad te houden. Blankenberge beet op dit vlak de spits af. In de eerste helft van het interbellum waren er verschillende innerlijke twisten en pogingen om zich van de B.W.P. af te scheuren. Wanneer in 1930 A. De Clerck op verzoek van A. Van Acker naar Blankenberge ging om er zowel de afdeling als de vakbond te leiden, werd de controle vanuit Brugge opnieuw gehandhaafd.

Net na W.O.I. telde de fed. Brugge 12 afdelingen. Aan het einde van het interbellum was dit aantal met een 9-tal vermeerderd.

Hoe evolueerde de soc. mutualiteit, de syndicale en koöperatieve beweging ?

De socialistische mutualiteit :

De Bond Moyson in het arr. Brugge - geleid door A. Verbrugge - was één der meest expansieve peilers van de fed. Brugge. Het ledental (= leden + familieleden) bedroeg in 1919 2.635, in 1921 reeds 8.181 leden en overschreed in 1937 de 18.000 (enkel in de periode 1927-29 kende ze een ledendaling).

Een voorbeeld van de grote uitbreiding van de Bond Moyson te Brugge was haar aankoop in 1922 van een groot eigendom waar, naast haar burelen, ook een Volkskliniek werd ondergebracht. De vele onderafdelingen die na W.O.I. werden opgericht in de verschillende gemeenten van het arrondissement, werden reeds vlug gecentraliseerd. Deze centralisatiebeweging beantwoorde enerzijds aan de algemene centralisatiepolitiek van de B.W.P., maar werd anderzijds ook gestimuleerd door de staat (subsidies en toelagen werden aan de federatie gestuurd en vereisten aldus uniformiteit in de administratie).

De syndicale beweging.

Ook de syndicale vleugel kende na W.O.I. een massale toetreding van arbeiders. De sterkste vakbonden waren : de Centrale van de metaalarbeiders, o.l.v. H. De Clerck en Jan Claeys (in 1920 telde ze 1.800 leden) ; de Algemene Centrale o.l.v. A. Van Acker (in 1922 2.911 leden) en de ietwat kleinere Dokwerkersbond o.l.v. C. Lambrecht (in 1920 500 leden).

Daarnaast had je nog enkele kleinere vakbonden zoals de afdeling van de Centrale Vereniging der Voedings- en Landarbeiders; de Textielbewerkersbond en de Sigarenmakersbond.

De soc. syndicaten waren verenigd in het overkoepelend orgaan, de Federatie van Vakbonden die geleid werd door A. Van Acker. De socialistische syndicale activiteit doorworstelde tussen 1921-27 een moeilijke periode, gekenmerkt door een ledenda-

ling. De oorzaak werd door de syndicale leiding toegeschreven aan de hoge werkloosheid en de concurrentie van de katholieke vakbonden. Vanaf 1928 tot een heel eind in de jaren dertig steeg het ledental opnieuw en dit ondanks de economische crisis. In tegenstelling tot de eerste helft van het interbellum, constateerde men in de tweede helft een toetreding van christelijke gesyndiceerden in de socialistische vakbonden.

We hebben gegevens teruggevonden van 53 stakingen (23 bij de metaalarbeiders ; 22 bij de Algemene Centrale en 8 bij de dokwerkers). Daarvan eindigden er 32 op een overwinning, 5 op een gedeeltelijke overwinning, 5 op een nederlaag en 11 waarvan we het resultaat niet van terugvonden. Er moet echter voldoende rekening gehouden worden met het feit dat we niet in de mogelijkheid verkeerden om alle stakingen terug te vinden (oorzaak : ontbrekende jaargangen van het soc. weekblad en soms ontbrekende Congresverslagen van de vakbonden). De stakingsactiviteit was het drukst tijdens de eerste jaren na W.O.I. en de periode 1926-29.

Op het vlak van het actievoeren was er hier een duidelijke verschuiving waar te nemen. De vakbondsleiding nam steeds meer haar toevlucht tot het overleg syndicalisme i.p.v. het strijdsyndicalisme.

De koöperatieve beweging.

De soc. koöperatieve beweging in het arr. Brugge kende geen sterke ontwikkeling en was één der mindere afdelingen van de fed. Brugge. Haar hoogtepunt viel in de periode kort na W.O.I. In 1920 telde het arr. Brugge 10 verbruikerskoöperaties en 2 voortbrengingskoöperaties. Daarnaast breidde ze zich tijdens deze periode uit op het vlak van onroerende goederen.

Maar toen reeds bleek dat de koöperatieven niet financieel sterk stonden. Het merendeel der eigendommen werd aangekocht met geld afkomstig van S.M. Vooruit en het Comptoir de Dépôts et de Prêts. Dit had o.m. tot gevolg dat sinds 1924 een groep Gentse socialisten in de beheerraad van S.M. Werkerswelzijn zetelde.

Tengevolge die slechte financiële toestand waren er in 1927 nog slechts 1 voortbrengings- en 2 verbruikerscoöperaties (nl. S.M. Werkerswelzijn, S.M. Ontwaking (van Torhout), en de drukkerij S.M. Ontwaking).

Maar ook de toestand binnen de resterende was eind de jaren twintig, begin dertig niet schitterend. De drukkerij diende geliquideerd te worden (er werd evenwel een nieuwe opgericht) en S.M. Ontwaking van Torhout diende beheerd te worden door S.M. Werkerswelzijn. Deze laatste, waarvan enkel de bakkerij goed functioneerde, zat overigens zelf in geen goede papieren. Volgens de bestuurder (en tevens ook partijsecretaris) B. Van Eeghem, was dit o.m. het gevolg van de vijandigheid van de Brugse bevolking tegenover de coöperaties en wegens de dalende koopkracht van de bevolking. Volgens de afgevaardigden van het Belg. Coöp. Verbond speelden vnl. volgende factoren een rol :

- de slechte plaatsing en verlichting van de winkels.
- de afwezigheid van een permanente directie
- de te hoge lonen betaald aan de winkel- en caféhoud(st)ers.

Deze factoren speelden weliswaar een rol maar van grotere betekenis was de economische crisis van de jaren dertig. Door de integratie van de socialistische coöperaties in het bestaande economische systeem ondervonden ook zij de weerslag en de gevolgen van de crisis.

Het B.K.V., S.M. Vooruit en het Comptoir zagen dit laatste niet in en beperkten zich tot een reorganisatieplan waarin men enkel de beheersfuncties en exploitatievoorwaarden duidelijk aflijnde en een nieuwe bestuurder (A. Van Acker) aanstelde.

Na 1934 verbeterde de toestand lichtjes, maar niet zoals men vooropgesteld had. Het was nog steeds de bakkerij die de belangrijkste uitbating was. De verkoop in de winkels was ondermaats. Vanaf 1938 verslechterde de toestand terug.

De politieke verkiezingen.

Na W.O.I. werd de B.W.P. te Brugge ook op politiek vlak een belangrijke macht. Het stemmenpercentage lag overwegend tussen de 20 en de 30 % en ze was steeds (op 1 X na) de 2de grootste partij na de katholieken. Voor de wetgevende verkiezingen had ze steeds 1 volksvertegenwoordiger van de vier (in 1919 was dit zelfs 2 door de twisten binnen de katholieke en liberale partij).

Sinds 1921 hadden de Brugse socialisten steeds een afgevaardigde in de Senaat (in 1921 en 1932 gebeurde dit wel via provinciale weg).

Voor de provincieraadsverkiezingen schommelde het aantal verkozenen tussen 3 à 5 op 17.

In de gemeenteraad daalde het aantal soc. gekozenen nooit. Integendeel : in 1921 had men 6 van de 27 gemeenteraadsleden, in 1938 waren dit er 9 van de 27.

Het doorsneepercentage van de B.W.P. was tijdens de 2de helft van het interbellum (28,1 %) hoger dan dat van tijdens de eerste helft (23,6 %). De B.W.P. in het arr. Brugge verstevigde duidelijk haar positie tijdens de jaren dertig.

De lokale leiding.

Op dit vlak kunnen we 2 belangrijke evoluties weergeven :

1. De opmerkelijke opgang van A. Van Acker.

In 1919 doet hij zijn intrede in de B.W.P. Via de S.J.W. en studiekring was hij reeds in 1920 verantwoordelijke uitgever van het Werkerswelzijn en verzorgde er het wekelijks hoofdartikel.

In 1921 werd hij vakbondssecretaris van de Algemene Centrale en secretaris van de Fed. van Vakbonden.

Op koöperatief vlak was hij sinds 1925 beheerder en sinds 1934 bestuurder, van het S.M. Werkerswelzijn. Op politiek vlak was hij vanaf 1926 gemeenteraadslid en sinds 1927 volksvertegenwoordiger.

Daar hij een actieve "meetingist" was en veel belang hechtte aan het sociaal dienstbetoon was hij in Brugge en omstreken een populair man.

Het is opvallend dat de leiding van de fed. Brugge tijdens het interbellum steeds bij dezelfde groep mensen lag. De mutualiteiten, coöperaties en vakbonden werden het gehele interbellum door dezelfde groep mensen geleid.

Deze duurzaamheid was ook aanwezig op de lijsten voor de politieke verkiezingen. De eerste plaatsen werden steeds door dezelfde personen ingenomen.

Ondanks het feit dat het socialisme te Brugge vóór W.O.I. moeilijk van de grond kwam, ontwikkelde de federatie Brugge zich na W.O.I. tot een relatieve sterke federatie. (vanzelfsprekend niet zoals Gent of Antwerpen, daarvoor ontbrak het te Brugge aan een ontwikkelde industrie).

Op nationaal vlak was de federatie Brugge een volgzaam federatie (dit kwam o.m. tot uiting doordat ze de resoluties op de partijkongressen overwegend eensgezind met de meerderheid meestemden), waar enkel de figuur van Achiel Van Acker opviel. In de federatie Brugge had men vooral 2 sterke pijlers : de mutualiteit en de vakbond.

De resultaten die de socialisten in het arrondissement Brugge behaalden toonden aan dat het socialisme zich tijdens het interbellum gevestigd had.

J. D'HONDT